

Ο Γελαστός Φιλόσοφος

Ήταν ένα ζεστό απόγευμα, όταν ο Πλάτωνας βάδιζε στο δρόμο και το μόνο που ήθελε, ήταν να επιστρέψει στο δροσερό σπίτι του... Παρά τη ζέστη περπατούσε γρήγορα, όχι μόνο γιατί βιαζόταν να γυρίσει, αλλά και γιατί είχε πολύ κακή διάθεση. Ήταν πολύ ενοχλημένος. Κάτι τόσο ενοχλητικό είχε να του συμβεί εδώ και πολύ καιρό. Ήταν ένας καταξιωμένος φιλόσοφος, σίγουρα ένας από τους πιο φημισμένους στην Αθήνα και η Αθήνα ήταν τότε το κέντρο του κόσμου, τουλάχιστον του πολιτισμένου κόσμου. Όπως κάθε πρωί ο Πλάτωνας είχε πάει στην Ακαδημία, τη σχολή την οποία είχε ιδρύσει, για να διδάξει τους μαθητές του. Αυτή τη φορά όμως κάτι αναπάντεχο συνέβη. Ένας ηλικιωμένος άνδρας ο οποίος τριγύριζε εκεί, ρώτησε εάν θα μπορούσε να επωφεληθεί και αυτός από τη σοφία του Πλάτωνα. Ο Πλάτωνας κολακευμένος από το θαυμασμό του ανθρώπου συμφώνησε. Πόσο ανόητος ήταν!

Τα πράγματα ξεκίνησαν όπως συνήθως, με τον Πλάτωνα να συζητάει με τους μαθητές του για τη δομή του κόσμου. Μιλούσε για τα υλικά σώματα και εξηγούσε ότι όλα πρέπει να ερμηνευθούν με βάση τις τέσσερις αρχές ή αλλιώς τα τέσσερα στοιχεία: το Νερό, τη Φωτιά, τη Γη, και τον Αέρα. Και κάτι ακόμα, τα τέσσερα αυτά στοιχεία μπορούν να συσχετιστούν με τα κανονικά σώματα: το Εικοσάεδρο, το Τετράεδρο, τον Κύβο και το Οκτάεδρο.

Όμως ενώ μιλούσε, ένας περίεργος θόρυβος τον διέκοψε.... Ήταν ο ηλικιωμένος άνθρωπος, που είχε λυγισμένο το σώμα του και το βραχίονα του χεριού του μπροστά στο πρόσωπό του. Ο Πλάτωνας νόμισε ότι ο άνθρωπος μάλλον δεν ήταν καλά και τον ρώτησε: «Είσαι καλά; Μήπως θέλεις να σου φέρει κάποιος λίγο νερό»;

Ο ηλικιωμένος σήκωσε το βλέμμα του, τράβηξε τον αγκώνα του από το πρόσωπό του και τότε ο Πλάτωνας είδε ότι γελοούσε. Γελοούσε στη διάλεξή του! Αυτό ήταν πρωτοφανές. Οργισμένος ο Πλάτωνας του είπε:

«Πώς τολμάς να διακόπτεις τις σκέψεις μου»;

Ο ηλικιωμένος άνθρωπος σκουπίζοντας ένα δάκρυ από τα μάτια του, άρχισε να ξεροβήχει και στη συνέχεια να λέει: «Ω, λυπάμαι πολύ, αλλά τα επιχειρήματά σου παρόλο που φαίνονται λογικά παραλείπουν ένα σημείο τόσο προφανές και ξεκάθαρο, που με έκαναν

να μην μπορώ να πω τίποτα, παρά να γελάσω. Πραγματικά λυπάμαι. Δεν ήθελα να σε αναστατώσω, αλλά δεν μπόρεσα να ελέγξω τον εαυτό μου».

Η δικαιολογία, εάν πράγματι ήταν δικαιολογία, δεν ηρέμησε τον Πλάτωνα. Αντιθέτως... «Λοιπόν νομίζεις ότι παρέλειψα κάτι πολύ σπουδαίο; Και ποιο είναι αυτό αν επιτρέπεται να ρωτήσω»;

Η κοφτή και παγερή φωνή του Πλάτωνα έκανε τον ηλικιωμένο να σοβαρευτεί: «Ζητώ τη συγγνώμη σου, ειλικρινά δεν ήθελα να σε προσβάλλω. Αλλά όταν μιλούσες για τα συμμετρικά σώματα και τη σχέση τους με τις τέσσερις αρχές ή αλλιώς τέσσερα στοιχεία δεν μπόρεσα να μην αναρωτηθώ: Αν αυτά τα σώματα είναι συμμετρικά τότε τι ισχύει για μια σφαίρα; Δεν είναι μια σφαίρα το πιο τέλει σώμα και δεν οφείλεται σ' αυτόν τον λόγο ότι όλα τα βαριά ουράνια σώματα – ο Ήλιος, η Σελήνη, οι πλανήτες είναι σφαιρικά και κινούνται σε κύκλους»; Ο Πλάτωνας ξαφνιασθηκε, αλλά πριν προλάβει να αντιδράσει, ο ηλικιωμένος συνέχισε:

«Έτσι, αν συμφωνήσουμε ότι το ιδανικό σώμα είναι σφαιρικό, δεν μπορούμε να υποθέσουμε ότι η ύλη αποτελείται από μικρές σφαίρες; Σφαίρες που είναι αδιαίρετα σωματίδια και πρέπει, συνεπώς, να ονομάζονται άτομα; Αυτά τα άτομα μπορούν να συνδυαστούν με διάφορους τρόπους για να σχηματίσουν όλα τα γήινα σώματα».

Ο Πλάτωνας ήταν εξοικειωμένος με αυτές τις απόψεις που είχαν αναπτυχθεί από το Λεύκιππο και είχαν υποστηριχθεί από τον μαθητή του, το Δημόκριτο – το Δημόκριτο!!!

«Λοιπόν, αγαπητέ μου φίλε», είπε ο Πλάτωνας σε εξαιρετικά φιλικό τόνο, «...πριν συζητήσουμε δεν πρέπει να συστηθείς στους φοιτητές που είναι παρόντες»;

Ο ηλικιωμένος γέλασε πάλι: «Λοιπόν, αγαπητέ Πλάτωνα, προφανώς με έχεις αναγνωρίσει άρα οι σκέψεις μου μάλλον σου είναι οικείες. Μήπως θα πρέπει να με συστήσεις εσύ στους μαθητές σου ως προσκεκλημένο σου;»

Ο Πλάτωνας δεν χαμογελούσε όταν απευθύνθηκε στους μαθητές του:

«Αυτός είναι ο περίφημος Δημόκριτος, ένας από τους μεγαλύτερους φιλοσόφους από τη Θράκη. Δεν σας έχω μιλήσει για το έργο του, που είναι τόσο παράλογο, που ενοχλεί τη σκέψη των ανθρώπων που αναζητούν τη γνώση».

Προς έκπληξη του Πλάτωνα ο Δημόκριτος γέλασε και είπε:

«Λοιπόν οι σκέψεις μου είναι τόσο επικίνδυνες ώστε είναι δυνατόν να φέρουν σύγχυση στις σκέψεις των σπουδαστών σου;»

Ο Πλάτωνας κατάλαβε ότι τώρα οι σπουδαστές του περίμεναν απ' αυτόν μια κατάλληλη απάντηση στα λόγια του Δημόκριτου. Είχε ενοχληθεί πολύ από το γέλιο του Δημόκριτου και η διάθεσή του ήταν ακόμα κακή. Φυσικά ήταν αρκετά έξυπνος ώστε να καταλάβει ότι η θέση του ήταν αμυντική και ότι ο Δημόκριτος θα είχε αρκετά πλεονεκτήματα στην επερχόμενη αντιπαράθεση. Έτσι αντί να απαντήσει ευθέως έκανε μια τελείως διαφορετική πρόταση: «Αγαπητέ μου Δημόκριτε, προφανώς έχεις δίκιο. Η αντίληψη των σπουδαστών μου είναι τόσο καλλιεργημένη ώστε θα αντιληφθούν το παράλογο των σκέψεών σου. Καθώς όμως ο καιρός γίνεται όλο και πιο ζεστός, και καθώς αυτή η συνάντηση δεν επρόκειτο έτσι κι αλλιώς να διαρκέσει πολύ, σε προσκαλώ αύριο το πρωί

να παρουσιάσεις τις απόψεις σου για το σχηματισμό της ύλης και οι σπουδαστές θα κρίνουν από μόνοι τους».

Ο Δημόκριτος, ξαφνιάστηκε αλλά καθώς πράγματι ο καιρός γινόταν όλο και πιο ζεστός και οι σπουδαστές φάνηκαν να επικροτούν την πρόταση, δεν μπορούσε παρά να την αποδεχτεί.

Ο Πλάτωνας έφτασε τελικά στο σπίτι του και η δροσιά του τον βοήθησε να ηρεμήσει και να συγκεντρωθεί. Μετά από λίγη ώρα ένα χαμόγελο φάνηκε στο πρόσωπό του. Ήξερε πλέον πώς να χειριστεί την κατάσταση και πώς να κόψει το γέλιο του Δημόκριτου.

Το επόμενο πρωί ήταν πολύ πιο δροσερό και ο Πλάτωνας ευδιάθετος προχωρούσε προς τη σχολή του. Πλησιάζοντας στην Ακαδημία η διάθεσή του άρχισε να χαλάει, όταν από μακριά άκουσε το Δημόκριτο να γελάει. Όταν έφτασε τον βρήκε να μιλάει με τους σπουδαστές του, οι οποίοι τον άκουγαν με προσοχή και του φάνηκε ότι ήταν ανυπόμονοι να παρακολουθήσουν τον μεταξύ τους διάλογο.

Ο Πλάτωνας χαιρέτησε το Δημόκριτο και ξεκίνησε την αντιπαράθεσή τους: «Νομίζω, ότι πρέπει να ξεκινήσουμε από σένα. Να μας εξηγήσεις, πώς κατά τη γνώμη σου κατασκευάστηκαν τα σώματα που είναι πάνω στη Γη.»

Ο Δημόκριτος ξαφνιάστηκε. Δεν περίμενε αυτό το ξεκίνημα. Ξερόβηξε για να καθαρίσει η φωνή του και άρχισε να μιλάει:

«Παρατηρώντας ένα κομμάτι σίδηρο όπως αυτή τη ράβδο, μπορούμε εύκολα να καταλάβουμε ότι μπορούμε να τη χωρίσουμε σε δυο μέρη. Όταν πάρουμε το ένα από αυτά μπορούμε να το χωρίσουμε και πάλι στα δυο. Αυτή τη διαδικασία μπορούμε να την επαναλάβουμε αρκετές φορές ακόμα. Όμως από ένα σημείο και μετά δεν μπορούμε να συνεχίσουμε τη διαίρεση, κάτι που εύκολα καταλαβαίνουμε αν πάρουμε ένα κόκκο άμμου και προσπαθήσουμε να τον διαιρέσουμε. Ωστόσο μπορούμε να υποθέσουμε ότι μπορούμε να κατασκευάσουμε εργαλεία, που να διαιρούν

ένα τέτοιο σωματίδιο πολλές φορές. Ωστόσο θα διερωτηθούμε κατά πόσο υπάρχει ένα φυσικό όριο στη διαίρεση αυτή, που προκαλείται από το γεγονός ότι υπάρχουν ελάχιστου μεγέθους σωματίδια τα οποία αποτελούν την ύλη και τα οποία δεν μπορούν να διαιρεθούν».

Τότε ακούστηκε ένας περίεργος θόρυβος, που προερχόταν από τον Πλάτωνα. Ο Δημόκριτος σταμάτησε και περίμενε, αλλά ο Πλάτωνας σιώπησε, έκανε τον αδιάφορο και ζήτησε από το Δημόκριτος να συνεχίσει.

«Θα μπορούσε κανείς να υποθέσει ότι δεν υπάρχει κανένα όριο στη διαίρεση της ύλης, αλλά υπάρχουν σοβαροί λόγοι να πιστεύει κανείς ότι αυτό δεν ισχύει». Εάν κοιτάξεις ένα βράχο, αυτός μικραίνει με την πάροδο του χρόνου και γίνεται κομμάτια άμμου, αλλά από την άλλη βράχοι σχηματίζονται συνέχεια. Απ' αυτό συμπεραίνουμε ότι υπάρχει κάποια εσωτερική δομή, η οποία καθιστά δυνατή τη δημιουργία των ίδιων αντικειμένων ξανά και ξανά.»

Ο Πλάτωνας τον διέκοψε: «Αυτό είναι ενδιαφέρον, αλλά θα μπορούσες να μας πεις κάτι περισσότερο γι' αυτά που εσύ τα αποκαλείς άτομα;»

Ο Δημόκριτος, ξαφνιάστηκε από τη διακοπή αλλά συνέχισε:

«Αυτά τα ελάχιστα σε μέγεθος σωματίδια έχουν μάζα. Τα σωματίδια διαχωρίζονται κατά είδος. Για παράδειγμα, τα σωματίδια του σιδήρου, είναι όμοια μεταξύ τους. Υπάρχουν διάφορα είδη σωματιδίων. Τα σωματίδια του σιδήρου είναι διαφορετικά από τα σωματίδια του νερού ή του αλατιού. Τα σωματίδια του σιδήρου είναι βαριά και στερεά. Τα σωματίδια του νερού είναι μαλακά και λιπαρά ενώ του αλατιού είναι αιχμηρά καθώς τρυπάνε τη γλώσσα μας...».

Ένας καινούριος θόρυβος του Πλάτωνα διέκοψε τον Δημόκριτο, αλλά και πάλι ο Πλάτωνας του έκανε σήμα ότι μπορούσε να συνεχίσει.

«Τα άτομα κινούνται ελεύθερα στο χώρο...» Ο Δημόκριτος δεν μπόρεσε να συνεχίσει.

Αυτή τη φορά δεν ήταν απλά θόρυβος, τώρα ο Πλάτωνας γελούσε προκαλώντας σύγχυση στους σπουδαστές του, οι οποίοι δεν θυμόταν να τον έχουν ξαναδεί ποτέ άλλοτε να φέρεται έτσι.

«Λοιπόν εσύ λες ότι αυτά τα σωματίδια κινούνται στο χώρο. Με βάση ποιους νόμους νομίζεις ότι γίνεται αυτή η κίνηση;» Ο Δημόκριτος φαινόταν μπερδεμένος.

«Δεν υπάρχει τέτοιος νόμος καθόσον γνωρίζουμε. Τα σωματίδια δεν κινούνται προς μια ορισμένη κατεύθυνση, αλλά εντελώς ακανόνιστα.»

«Χα, χα, χα» ο Πλάτωνας γέλασε ξανά.

«Αυτό είναι παραλογισμός. Κάθε κίνηση συντελείται υπό ορισμένους νόμους. Αυτό είναι φανερό για τον καθένα που έχει έστω και λίγο μυαλό. Αλλά ίσως θα πρέπει να αφήσουμε στην άκρη αυτή τη λεπτομέρεια για την ώρα. Υπάρχει μια άλλη ερώτηση που θέλω να κάνω: Αν ένα από αυτά που αποκαλείς άτομα κινηθεί από μια θέση σε μια άλλη, τότε τι υπήρχε στην καινούρια θέση προηγούμενος, πριν δηλαδή φτάσει αυτό το άτομο;»

«Τι εννοείς, με αυτή την ερώτηση;» είπε ο Δημόκριτος.

Ο Πλάτωνας συνέχισε: «Αν υποθέσουμε ότι αυτά τα άτομα υπάρχουν και ότι κινούνται κατά ένα ακανόνιστο τρόπο, τότε προκύπτει η επομένη ερώτηση: Όταν ένα από αυτά τα άτομα, ας πούμε ένα άτομο νερού, πηγαίνει σε μια θέση, και σε εκείνη τη θέση υπάρχει ένα άλλο άτομο νερού, τότε τι γίνεται; Το πρώτο άτομο εισχωρεί στο δεύτερο;»

«Ασφαλώς όχι. Μα τι αυθαίρετη ερώτηση!», απάντησε ο Δημόκριτος.

«Ωραία. Αρχίζεις λοιπόν να καταλαβαίνεις, πόσο αυθαίρετη είναι η σύλληψή σου!» συνέχισε ο Πλάτωνας. «Αν το άτομο που μετακινείται δεν εισχωρήσει μέσα σε εκείνο που είναι εκεί όπου πρέπει να πάει, τότε τι συμβαίνει;»

Ο Δημόκριτος ενοχλημένος είπε: «Τι σε κάνει να νομίζεις ότι εκεί πρέπει οπωσδήποτε να υπάρχει ένα άτομο;»

Ο Πλάτωνας προσποιήθηκε ότι ήταν απορημένος για μια στιγμή και συνέχισε. «Είναι δυνατόν να νομίζεις ότι υπάρχει ένας χώρος που δεν καταλαμβάνεται από ύλη; Νομίζεις ότι στο νερό υπάρχει ένας χώρος όπου δεν υπάρχει ύλη; Νομίζεις ότι σ' ένα κομμάτι σίδηρο που είναι στερεό και εξαιρετικά σκληρό υπάρχουν κενοί χώροι; Χα χα χα. Αυτό είναι ένας παραλογισμός ακόμα μεγαλύτερος από τον προηγούμενο.»

Ο Πλάτωνας παρατήρησε ότι μερικοί από τους μαθητές του χαμογελούσαν και συνέχισε. «Έχω άλλη μία ερώτηση: «Έχεις δει ποτέ ένα τέτοιο άτομο; Μπορείς να μας δείξεις ένα άτομο;»

«Όχι» άρχισε να λέει ο Δημόκριτος αλλά δεν πρόλαβε να τελειώσει την πρότασή του καθώς ο Πλάτωνας τον διέκοψε ξανά με το γέλιο του και συνέχισε. «Θέλεις να πιστέψουμε αυθαιρεσίες όπως ότι η κίνηση δεν συμβαίνει με βάση νόμους ή ότι υπάρχει χώρος που είναι πλήρως κενός ενώ για όλα αυτά δεν έχεις καμιά απόδειξη που να βασίζεται στην παρατήρηση; Πώς μπορείς να κάνεις τέτοιες αυθαίρετες υποθέσεις; Αυτό είναι γελοίο.»

Αυτοί τη φορά οι σπουδαστές άρχισαν να γελούν μαζί με τον Πλάτωνα. Απεναντίας η γλώσσα του σώματος του Δημόκριτου έδειχνε ότι είχε καταλάβει ότι σ' αυτή την αντιπαράθεση είχε χάσει. Ο Πλάτωνας συνέχισε: «Λοιπόν, Δημόκριτε, οι σπουδαστές μου κατάλαβαν πολύ καλά γιατί τόσο καιρό δεν τους μιλούσα για τέτοιες αόριστες θεωρίες. Αλλά αγαπητέ μου Δημόκριτε, αν θέλεις να μάθεις κάτι

περισσότερο ώστε να βελτιώσεις τη φιλοσοφία σου, είσαι καλοδεχούμενος να μείνεις μαζί μας για να μάθεις αν μη τι άλλο σωστή φιλοσοφία». Ο Δημόκριτος δεν γέλασε. Αντιθέτως καθώς απομακρυνόταν έμοιαζε μ' έναν ηλικιωμένο και κουρασμένο άνθρωπο.

Η ατομική θεωρία που αναπτύχθηκε από το Λεύκιππο και το Δημόκριτο συνάντησε σφοδρές αντιδράσεις την εποχή που διατυπώθηκε. Ωστόσο οι μελετητές γύρω στο 1800 μ.Χ. άρχισαν να κατανοούν και να αναπτύσσουν αυτό το μοντέλο το οποίο αποτέλεσε την απαρχή για την ανάπτυξη της σύγχρονης θεωρίας της ύλης.

Κείμενο: Peter Heering

Μετάφραση στα ελληνικά: Βασίλης Κόκκοτας

Επιμέλεια Μετάφρασης: Σπύρος Κόκκοτας

Την ιστορία **Ο Γελαστός Φιλόσοφος** επιμελήθηκε ο Παναγιώτης Κόκκοτας. Η ιστορία στηρίζεται εν μέρει στην **Ιστορική αναδρομή: Ατομα** που γράφηκε από τον Peter Heering και στην **Βιογραφία: Δημόκριτος** που γράφηκε από την Emilia Dobrowolska.

Η ιστορία **Ο Γελαστός Φιλόσοφος** γράφηκε από τον Peter Heering με την υποστήριξη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (έργο: 518094-LLP-1-2011-1-GR-COMENIUS-CMP) και του Πανεπιστημίου του Φλένσμπουργκ της Γερμανίας. Η δημοσίευση αυτή αντανάκλα τις απόψεις του συγγραφέα και μόνον και Επιτροπή δεν μπορεί να θεωρηθεί υπεύθυνη για οποιαδήποτε χρήση των πληροφοριών που αυτή περιέχει.